

...E WORDEN OOK VOOR EDEREEN E D E E N T M I E T B E Z I J T M
...NEN HET ONDERWIJS NIET ISOLEREN. BIJ ANDERE DEPARTEMENTEN LIGT VER
...JK EEN PRE-ADVIES OVER DE AARD VAN HET GEWENSTE BE
...VEN DOOR DE SECTORRAAD VAN DE RAAD V
...WIKKELING." - "ISO IS EEN VOOC
...GGESTUURD ONDERW
...IT MOET DE STUDI
...IEN INRICHTEN

...E ZIJN BIJ DE handicap + studie, expertisecentrum DIVERSE DOELGROEPEN
...DGETTEN HEBBEN OM DIT TE REALISEREN. INBEDDEN IN HET BELEID DAT HET INDIVIDU
...NGSPAN/PERSOONLIJKE LEERWEGEN EN BELEIDEN. DE AL ZE
...GENORMALISEREN. - "ISO IS EEN VOOR
...LFSPREKENDHEID, DUS DAAR MOET JE NIET TE VEEL NADRUK OP LEGGEN. T
...EN VANZELFSPREKENDHEID IS. DUS STEL IK VOOR DAT HET EEN ONDERDEEL
...CREDITATIETRAJECT. NIET DOOR MIDDEL VAN AANSCHERPING OF VERFIJNING
...NCLUSIEF BELEID IS UTOPIA, SPECIFIEK BELEID IS EEN TUSSENSTOP. DE TEN
...KADERWETGEVING VAN HET KABINET. ER WORDT TE VAAK DOORVERWEZEN
...RES, DIE PER INSTELLING KUNNEN VERSCHILLEN. ER DREIGT HET GEVAAR DA
...RHEID MAG NIET DE VERANTWOORDELIJKHEID ONTDUIKEN. ER ZIT NAMELIJ
...VERANTWOORDELIJKHEDEN VAN DE INSTELLINGEN. - "ZOLANG WE EEN AAN
...E ECHTER EEN VRAAGGESTUURD SYSTEEM KRIJGEN MET VOUCHERS EN LEERRECHTEN, I
...N HANDICAP MEER VOUCHERS TE GEVEN. ALS DE VOUCHERS GAAN WERKEN, DAN KRIJGT EIGENLIJK ELK
...N BEPAALD PERCENTAGE TE VERHOGEN. STEL JE HEBT HET OVER 10% VAN DE STUDENTEN DIE EEN HANDICAP OF CH
...LEIT DAN OOK VOOR EXTRA FINANCIERING OM DAAR MAATWERKOPLOSSINGEN MEE TE KUNNEN REALISEREN. - "STUDEREN MET EEN HANDICAP VER
...N HANDICAP MOET JE AGENDEREN ALS EEN 'GOING CONCERN'. EEN DYNAMISCH GEHEEL, DAT ZICH BEWEEGT DOOR DE TIJD. DAAR MOET JE EEN MEE
...I. DE ENE INSTELLING HEEFT MEER FEELING MET STUDENTEN MET EEN HANDICAP, TERWIJL DE ANDERE INSTELLING EEN HEEL STRINGENT SELECTIEBELEID
...EN HANDICAP TEN OPZICHTE VAN HUN OMGEVING. DIT ZAL ALTIJD EEN THEMA VAN VOORTDURENDE AANDACHT BI
...T ONDERWIJS) DIE VOORTDUREND VERANDERT. EEN EXPERTISECENTRUM MOET ER ZIJN DIE DE ROL VAN K
...T EEN VORM VAN BLIJVENDE AANDACHT. HET IS EEN WEERBARSTIGE MATERIE. DAAR M
...NDICAP + STUDIE HEEFT EEN MOTORFUNCTIE. NA VIJF JAAR MOET JE WETEN WAT ER IS
...UIT DE ORGANISATIE VEEL KLACHTEN OVER DE ADMINISTRATIEVE DRUK. DE PROJECTEN M
...PAKT HET SCHERPER EN BEWUSTER AAN. STRUCTURELE ZAKEN HOREN VIA DE LUMP S
...KUNNEN KRIJGEN, DAN MAAK JE WAT LOS. - "EEN TWEEDE ONDERSTEUNENDE GELDSTR
...HET REGULIERE BELEID. IK ZIE WEL PROJECTEN MET BIJVOORBEELD POP'S (PERSOONLIJK ONTWIKKELINGS
...OP'S EN PERSOONLIJKE LEERWEGEN HEB JE NIET IN EEN DAG GEREALISEERD DUS EEN EXTRA IMPULS ZIE
...OP DE ONDERWIJSINSTELLINGEN IS EEN SITUATIE ONTSTAAN DIE DRINGEND OM EEN OPLOSSING VRAAGT
...SCHIKBAAR GEKOMEN ONDERZOEKSCIJFERS, KAN HET HOGER ONDERWIJS EN ONDERZOEKSPAN (HOOP
...D DAT OOK STUDENTEN MET EEN HANDICAP OF CHRONISCHE ZIEKTE GELIJKE KANSEN EN MOGELIJKHEDE
...PLEIT VOOR EEN SPECIFIEKE BENADERING OP EEN AANTAL PUNTEN. DEZE BENADERING IS VOORGELEGD
...HET ISO EN DE LSVB. - "JE MOET HET THEMA HANDICAP BINNEN HET ONDERWIJS NIET ISOLEREN. BIJ AND
...RES OVER DE AARD VAN HET GEWENSTE BEKOSTIGINGSSYSTEEM MOETEN LATEN SCHRIJVEN DOOR DE SEC
...D GESPROKEN OV Positionpaper HOOP 2004 DENTEN. WIL JE HET RENDEMENT VAN STUDENTEN MET EEN

Omgaan met verschillen

DAN MOET JE INVEST
DZAAK GEWORDE
EINVESTEEFD TE WORD

Inhoud

Wat zijn de verschillen?	3
Noodzaak voor beleid	5
Wat moet er gebeuren in HOOP 2004? De visie van handicap + studie met uitspraken van bestuurders	9
Zwarte pagina's, verhalen van studenten	17

handicap + studie, expertisecentrum voor onderwijs en handicap, stimuleert de deelname van jongeren met een functiebeperking aan het hoger onderwijs. Jongeren met een functiebeperking moeten succesvol de opleiding van hun eigen keuze kunnen afronden. Kijk voor meer informatie op onze website www.handicap-studie.nl

Wat zijn de verschillen?

Studenten met een handicap hebben vaak problemen met het volgen van colleges, het maken van tentamens en het bestuderen van schriftelijk materiaal. Ook de toegankelijkheid van een groot aantal onderwijsgebouwen is voor een groep studenten met een handicap een probleem. Studenten met een handicap lopen doorgaans veel studievertraging op. Deze cijfers zijn in september 2001 beschikbaar gekomen door het Verwey-Jonker onderzoek 'Studeren met een handicap'.

Van alle studenten in het hoger onderwijs hebben 65.000 studenten (15,3 procent) één of meer functiebeperkingen. De groep studenten met een functiebeperking bestaat uit personen met een lichamelijke (motorische) of zintuiglijke functiebeperking; een chronische ziekte (bijvoorbeeld diabetes, astma, reuma, hartaandoening of epilepsie); een psychische functiebeperking (bijvoorbeeld depressie, angst of verslavingsproblemen); een spraakstoornis en personen met dyslexie.

Van de totale studentenpopulatie onder vinden 48.000 studenten (9,6 procent) belemmeringen bij de deelname aan het onderwijs (7,4 procent ten gevolge van een lichamelijke functiebeperking en 1,7 procent ten gevolge van dyslexie). Uitgaande van zo'n 440.000 studenten in het hoger onderwijs heeft de doelgroep dus een omvang van ruim 40.000 studenten.

Vrijwel alle studenten met een functiebeperking hebben te kampen met belemmeringen op het gebied van de (voor het volgen van onderwijs) beschikbare hoeveelheid energie en tijd. In veel gevallen is er ook sprake van belemmeringen ten gevolge van pijn. Voor elke betrokkene kan de mate van de ondervonden belemmering in de tijd en omvang sterk variëren. Complicerend is dat veel functiebeperkingen onzichtbaar zijn.

Studenten met een functiebeperking willen net als ieder ander vrij zijn in hun studiekeuze. Zij willen alle activiteiten in het kader van het studeren en student-zijn

zelfstandig uitvoeren. Als tijdens de studie specifieke maatregelen moeten worden getroffen willen de studenten dat in plaats van hun beperkingen, de mogelijkheden als uitgangspunt worden genomen.

Op de onderwijsinstellingen is daardoor een situatie ontstaan die dringend om een oplossing vraagt, aldus handicap + studie. Gezien de omvang van het probleem, nieuwe wetgeving en recent beschikbaar gekomen onderzoekscijfers, kan het Hoger Onderwijs en Onderzoeksplan (HOOP) 2004 niet om de problematiek rondom studeren met een handicap heen. Goed inclusief beleid dat ook studenten met een handicap of chronische ziekte gelijke kansen en mogelijkheden biedt, vraagt om een aantal beleidsimpulsen op de onderwijsinstellingen. handicap + studie pleit voor een specifieke benadering op een aantal punten. Deze benadering is voorgelegd aan de colleges van bestuur van een aantal hogescholen en universiteiten, HBO-raad, VSNU, het ISO en de LSVb. Hun commentaar is verwerkt in de tekst.

Noodzaak voor beleid

Studeren met een handicap of chronische ziekte verdient als gevolg van nieuwe ontwikkelingen structurele aandacht in het onderwijsbeleid, vindt handicap + studie.

Nieuwe wetgeving

Met ingang van 1 december 2003 is de Wet Gelijke Behandeling op grond van handicap of chronische ziekte (WGBcz) van kracht voor het hoger onderwijs. Voortaan moeten hogescholen en universiteiten doeltreffende aanpassingen aanbieden als een student met een handicap daar om vraagt.

Het gaat om aanpassingen in de zin van begeleiding, fysieke voorzieningen en immateriële aanpassingen. Het kan gaan om begeleiding bij het studeren, of bij de verzorging, om hulpmiddelen, aanpassingen in het lesprogramma of examentijden en om de toegankelijkheid en inrichting van het gebouw. De kosten van deze aanpassingen zullen veelal door de onderwijsinstellingen zelf moeten worden gedragen.

Een aanpassing wordt als doeltreffend beschouwd wanneer die noodzakelijk en geschikt is. Het nalaten van een doeltreffende aanpassing kan alleen gerechtvaardigd zijn, wanneer deze aanpassing een onevenredige belasting vormt voor de onderwijsinstelling. De toetsing of een aanpassing getroffen moet worden, zal in twee stappen geschieden. Ten eerste zal de vraag moeten worden beantwoord of de aanpassing noodzakelijk en geschikt is. De tweede stap is de afweging tussen het belang van de persoon met een handicap en de belangen van de betreffende onderwijsinstelling. Het begrip 'doeltreffende aanpassing' zal in de rechtspraak nadere invulling moeten krijgen.

Europese resolutie

Op 5 en 6 mei 2003 onderschreef de Nederlandse regering de Europese Resolutie 'Gelijke kansen in onderwijs en opleiding voor leerlingen en studenten met een functiebeperking' (5-6.V.2003). In deze resolutie worden de lidstaten van de Europese unie aangespoord om:

- + (...) ervoor te zorgen dat mensen met een functiebeperking een betere toegang krijgen tot onderwijs en opleiding vanuit het gezichtspunt van levenslang leren.
- + (...) door te gaan met de inspanningen om het levenslang leren toegankelijker te maken voor mensen met een functiebeperking (...)
- + waar nodig, meer passende ondersteuning te verlenen voor diensten en technische bijstand ten behoeve van leerlingen en studenten met specifieke onderwijs- en opleidingsbehoeften.
- + het verkrijgen van de juiste informatie en begeleiding verder te vergemakkelijken, teneinde mensen met een functiebeperking of, indien nodig, hun ouders of andere verantwoordelijke betrokkenen in staat te stellen het geschikte onderwijstype te kiezen.

Meer cijfers

Er is veel meer bekend over de positie van studenten met een handicap in het hoger onderwijs. Uit het Verwey-Jonker onderzoek (september 2001) blijkt:

- + De omvang van de doelgroep: 61.000 à 77.000 studenten in het hoger onderwijs. 12 tot 15% van alle studenten.
- + De aard van de problematiek; in vele gevallen onderwijsgerelateerd én oplosbaar, aldus het onderzoek.

Uit de Quick Scan Toegankelijkheid (september 2001) blijkt dat geen enkel gebouw in het hoger onderwijs voldoet aan alle toegankelijkheidscriteria. Slechts 25 procent van alle gebouwen krijgt het predikaat 'voldoende toegankelijk'. De overige 75 procent van de gebouwen is onvoldoende tot slecht

toegankelijk. Volgens Cap Gemini (zie: MvT-WGBcz) kunnen studenten met een functiebeperking tot 2 x zoveel kosten als een student zonder functiebeperking.

Inclusief beleid

Inclusief beleid betekent dat de overheid in de wet- en regelgeving de voorwaarden schept zodat alle studenten dezelfde kansen krijgen. Met de Wet Gelijke Behandeling op grond van handicap of chronische ziekte heeft de overheid al een belangrijke stap gezet. Het discrimineren van studenten met een handicap of chronische is voortaan verboden. De wet stelt verplicht dat er voorzieningen en aanpassingen moeten worden aangeboden zodat studenten met een handicap optimaal kunnen deelnemen aan het hoger onderwijs.

De nieuwe Wet Gelijke Behandeling op grond van handicap of chronische ziekte heeft ook consequenties voor de andere onderwijs wet- en regelgeving. Ook met betrekking tot de bachelor – mastersystematiek, de accreditatie, de deregulering, herziening stelsel studiefinanciering moet rekening worden gehouden met het recht op gelijke kansen voor studenten met een handicap. De overheid moet de onderwijsinstellingen in staat stellen om aan deze nieuwe wettelijke verplichtingen te kunnen voldoen. Volgens handicap + studie ligt er een rol voor de overheid om in het HOOP 2004 de kaders voor het onderwijsbeleid zodanig in te richten dat aan studenten met een handicap gelijke kansen kunnen worden geboden.

Ed D'Hondt, voorzitter VSNU:

"Je moet het thema handicap binnen het onderwijs niet isoleren. Bij andere departementen ligt verantwoordelijkheid rondom handicap. Je zou eigenlijk een pre-advies over de aard van het gewenste bekostigingssysteem moeten laten schrijven door de sectorraad van de Raad voor Maatschappelijke ontwikkeling."

Wim Boomkamp, lid Raad van Bestuur Saxion hogeschool Enschede:

"Inclusief beleid - dat is een genormaliseerd principe - gelijkwaardig - gelijke kansen voor alle individuen, dus ook studenten met een handicap. Dat is een vanzelfsprekendheid, dus daar moet je niet te veel nadruk op leggen. Tegelijkertijd realiseer ik me dat studeren met een handicap nog geen vanzelfsprekendheid is.

Dus stel ik voor dat het een onderdeel van kwaliteitszorg wordt. Verantwoording vindt plaats in het accreditatietraject. Niet door middel van aanscherping of verfijning van het kader, maar door middel van eigen verantwoording."

Gerard van Drielen, lid College van Bestuur Hogeschool Rotterdam:

"We krijgen hier in Nederland een enorm tekort aan hoger opgeleiden. Dus al het potentieel aan hoger opgeleiden moet je inzetten om Nederland een kenniseconomie te laten zijn. Dit is een alle-hens-aan-dek situatie. Het is dus in het belang van de kenniseconomie om goed onderwijs te bieden voor studenten met een handicap of chronische ziekte."

Perke Rombouts, voorzitter van het ISO:

"Er wordt in het onderwijsbeleid gesproken over rendementen van studenten. Wil je het rendement van studenten met een handicap verhogen, dan moet je investeren.

Investeren in studenten is noodzaak geworden en er dient extra geïnvesteerd te worden om het voor iedereen die de intellectuele capaciteiten bezit mogelijk te maken om te studeren."

Onderwijsinspectie, onderwijsverslag 2002:

"Aangepast hoger onderwijs (zoals dit door handicap + studie wordt gestimuleerd) legt de nadruk op een categorale, voor de doelgroep (studenten met een functiebeperking) specifieke benadering. Ons inziens is het mogelijk en wenselijk om ook vanuit een meer algemeen onderwijsperspectief te kijken naar de positie van studenten met een functiebeperking. Zij hebben niet alleen recht op aangepast hoger onderwijs, maar ook op een volwaardige plek in Niet-aangepast Hoger Onderwijs."

Specifiek beleid

Waar nog sprake is van ongelijke situaties, is het noodzakelijk om deze met verschillende benaderingen weg te werken of te compenseren, zo stelt ook de Wet Gelijke Behandeling op grond van handicap of chronische ziekte. handicap + studie is van mening dat naast inclusief beleid ook specifiek beleid nodig is.

Jurjen van den Bergh, vice-voorzitter van de LSVb:

"Inclusief beleid is utopia, specifiek beleid is een tussenstop. De tendens van de overheid is algemene regelgeving.

Valkuil: de golf van kaderwetgeving van het kabinet. Er wordt te vaak doorverwezen naar de instelling. Dan moet je in ingewikkelde klachtenprocedures, die per instelling kunnen verschillen. Er dreigt het gevaar dat verantwoordelijkheden heen en weer worden geschoven. De overheid mag niet de verantwoordelijkheid ontduiken. Er zit namelijk een spanning tussen de randvoorwaarden van de overheid en de verantwoordelijkheden van de instellingen. Inclusief beleid is een streven, maar als dat ver weg is, kiezen we voor goed specifiek beleid. De lijn van handicap + studie past in de lijn van de LSVb."

Wat moet er gebeuren in HOOP 2004?

De visie van handicap + studie met uitspraken van bestuurders.

De onderwijsinstellingen moeten 'doen wat ze verplicht zijn te doen'. Dit kan alleen als zij hiervoor in staat worden gesteld. De belangrijkste voorwaarden hiervoor zijn adequate bekostigingssystematiek en adequate ondersteuning. Volgens handicap + studie zijn de volgende maatregelen noodzakelijk in Hoop 2004:

- + **Stucturale financiering van de onderwijsinstellingen**
- + **Incidentele stimuleringsubsidies**
- + **Realisatie van activiteiten die na uitvoering van het project Werken aan Gelijke Kansen nog noodzakelijk blijken te zijn.**

Structurele financiering onderwijsinstellingen

Op basis van signalen vanuit het onderwijsveld stelt handicap + studie vast dat de onderwijsinstellingen – ondanks de inspanningen die zij leveren – nog onvoldoende voortgang boeken bij het creëren van gelijke kansen voor studenten met een functiebeperking. Dit is mede het gevolg

van onvoldoende financiële middelen. Hierdoor kunnen de instellingen vaak niet voldoen aan de wettelijke verplichtingen die worden opgelegd via de WHW (Wet op het Hoger onderwijs en Wetenschappelijk onderzoek). Met de verplichtingen die voortvloeien uit de invoering van de Wet Gelijke Behandeling op grond van handicap of chronische ziekte wordt in de financiering van de onderwijsinstellingen totnogtoe helemaal geen rekening gehouden.

Een aanpassing in de bekostigingssystematiek is volgens handicap + studie noodzakelijk om de onderwijsinstellingen in staat te stellen de wettelijke taken op basis van de WHW en de WGBcz naar behoren uit te voeren.

handicap + studie ziet een aantal mogelijke oplossingen voor een adequate bekostigingssystematiek:

- + Een toeslag in de lump sum per bevestigde student met 15%. Studenten met een handicap of chronische ziekte

hebben immers een langere 'nominale studieduur' als gevolg van de beperkingen in beschikbare energie en feitelijke studietijd. 15% van alle studenten heeft een handicap of chronische ziekte.

- + Een afzonderlijke extra financiering per student met een handicap, bijvoorbeeld door een wegingsfactor of een afzonderlijk budget (een zogenaamde Rugzak) toe te kennen. Vanwege extra administratie en registratie zijn de onderwijsinstellingen er op korte termijn echter niet voor geëquipeerd om een aan het individu gekoppelde regeling uit te voeren. handicap + studie is daarom voorstander van een verhoging van de lump sum.
- + Een basispakket aan voorzieningen (de behandeling van de Wet Gelijke Behandeling op grond van handicap of chronische ziekte in de Tweede Kamer, juli 2002, motie Van der Vlies c.s. 28 169, nr. 18 d.d. 26-06-2002)
Uit onderzoek is gebleken dat een grote groep studenten met een handicap gebaat is bij dezelfde oplossingen. Het zou dus veel efficiënter kunnen zijn voor de studenten als de onderwijsinstellingen standaard een basispakket aan voorzieningen aanbieden, is het voorstel van handicap + studie. Dit basispakket biedt representatieve oplossingen voor de meest voorkomende problemen van studenten met een handicap. Het basispakket bestaat uit:
Meer begeleiding, flexibele tentamen/examens, aangepast studiemateriaal (bijvoorbeeld readers zijn standaard verkrijgbaar in grote letter, braille of op diskette), toegankelijkheid (bijvoorbeeld ringleiding in hoorcollegezalen).
Alle zaken die een meer specifieke

behandeling vereisen, worden behandeld op individuele aanvraag van de student zelf, op grond van de procedures (doelmatigheid versus onevenredigheid) beschreven in de Wet Gelijke Behandeling op grond van handicap of chronische ziekte.

- + Aanvullende bekostiging voor onderwijsinstellingen die doeltreffende voorzieningen aanbieden voor studenten met een functiebeperking. Zoals ook werkgevers via de Wet REA (Reintegratie Arbeidsgehandicapten) een vergoeding krijgen als zij werknemers met een functiebeperking aannemen. (De behandeling van de Wet Gelijke Behandeling op grond van handicap of chronische ziekte in de Tweede Kamer, juli 2002, motie van Tonkes c.s. 28 169 nr. 22 d.d. 26-06-2002).
- + Het uitvoeren van pilotprojecten met persoonlijke leerwegen en persoonlijke ontwikkelingsplannen voor studenten met een functiebeperking. Volgens handicap + studie is vraaggestuurd onderwijs de oplossing voor studenten met een handicap. De financieringsconsequenties zijn binnen een dergelijk systeem veel eenvoudiger persoonsgebonden op te lossen door voor een student met een handicap meer 'Vouchers' beschikbaar te stellen.

Wim Boomkamp, lid Raad van Bestuur
Saxion hogeschool Enschede:

"Er moet intrinsieke motivatie zijn bij de onderwijsinstellingen om voor diverse doelgroepen gelijkheid te creëren. In de back-office moet je voorzieningen/maatregelen/budgetten hebben om dit te realiseren. Inbedden in het beleid dat het individu en flexibel maatwerk centraal staat. Instrumenten: persoonlijke leerwegen/persoonlijk opleidingsplan/persoonlijke opleidingsbudgetten. Het kan niet worden opgelost binnen de al zeer bekniibelde budgetten van het hbo."

Perke Rombouts, voorzitter ISO:

"ISO is een voorstander van vraaggestuurd onderwijs. Iedere student moet de studieperiode kunnen inrichten naar de eigen wensen en behoeften."

Gerard van Drielen, lid College van Bestuur Hogeschool Rotterdam:

Als het gaat om meer voorzieningen voor studenten met een handicap ben ik een voorstander van een structurele ophoging van de lump sum; het budget van het hbo is de laatste jaren verhoudingsgewijs sterk afgenomen en dit is een van de zaken die onder druk zijn komen te staan. Doelsubsidie voor deze problematiek is second best: het behoort in feite tot de reguliere taak van het hbo om ook studenten met een handicap te bedienen en het gaat om voorzieningen die niet slechts voor bepaalde duur aangebracht moeten worden.

Frans Leijnse, voorzitter hbo-raad:

"Zolang we een aanbodgestuurd systeem hebben zou ik kiezen voor generieke financiering, als we echter een vraaggestuurd systeem krijgen met Vouchers en leerrechten, dan kun je veel makkelijker een wegingsfactor aanbrengen. Simpelweg door studenten met een handicap meer Vouchers te geven. Als de Vouchers gaan werken, dan krijgt eigenlijk elke student een persoonsgebonden budget."

Maarten Knoester, Secretaris van het College van Bestuur namens Hogeschool Inholland:

"Ik ben er veel meer voorstander van om de lump sum met een bepaald percentage te verhogen. Stel, je hebt het over 10% van de studenten die een handicap of chronische ziekte heeft, dan heb je het voor de hogeschool INHOLLAND over 4000 studenten met een handicap of chronische ziekte. Ik pleit dan ook voor extra financiering om daar maatwerkoplossingen mee te kunnen realiseren."

Incidentele stimuleringsubsidies. Projectenprogramma Aangepast Hoger Onderwijs

Er zijn twee belangrijke redenen om incidentele stimuleringsubsidies toe te kennen, vindt handicap + studie. In de eerste plaats moet op de instellingen een klimaat worden gerealiseerd, waarbij te zijner tijd de resultaten van het beoogde inclusieve beleid en de inzet van structurele financiering effectief zullen zijn. In de tweede plaats dient er een inhaalslag plaats te vinden.

Tijdelijke incentives, in de vorm van substantiële subsidies vanuit OCenW, zijn nodig als katalysator. Bijvoorbeeld door het opzetten van een landelijk projectenprogramma Aangepast Hoger Onderwijs. Aangepast Hoger Onderwijs biedt studenten met een functiebeperking de mogelijkheid met succes hun studie te volgen. Aangepast Hoger Onderwijs verlangt aanpassingen op het terrein van het curriculum, de voorlichting, de begeleiding en de onderwijsgebouwen.

Elke instelling voor hoger onderwijs zou gedurende een nader bepaald aantal jaren eigen (lokale) projecten met nader te maximeren externe financiering kunnen uitvoeren. Daarbij moet in de eerste plaats gedacht worden aan projecten die voorwaarde scheppend zijn om op onderwijsinstellingen een klimaat te laten ontstaan waarbinnen het voor studenten met een functiebeperking 'goed studeren' is.

De projecten kunnen een tweeledig karakter hebben:

- + ze moeten overdraagbaar zijn naar alle instellingen en ingebed kunnen worden in staand beleid (breedtestrategie).
- + ze kunnen voor 'voorlopers' bedoeld zijn

en dus verkennend en experimenterend zijn c.q. toetsend op effectiviteit (dieptestrategie).

Een landelijk coördinatiepunt (bijvoorbeeld handicap + studie) zou de projectvoorstellen moeten beoordelen, monitoren en na de uitvoering een effectrapportage verzorgen. Bovendien kan een landelijk coördinatiepunt de kwaliteit van de projecten bevorderen en de implementatie in staand beleid stimuleren.

Convenanten

Een manier om deze projecten vorm te geven zou in de vorm van het afsluiten van convenanten kunnen zijn. Zo'n convenant bestaat uit een aantal opties waaruit de onderwijsinstelling een eigen pakket kan samenstellen. Het afsluiten van een convenant met het landelijke coördinatiepunt zou dan een voorwaarde kunnen zijn om een stimuleringssubsidie te ontvangen.

Pim Breebaart, voorzitter college van bestuur Haagse Hogeschool:

"Ik vind het idee wel goed. Er moet ergens een punt zijn waar alle informatie/ervaringen samenkomt. Maar je moet je wel afvragen wat de effecten van zo'n project zijn. Ik zie veel meer in financiële rugzakjes voor studenten en een landelijk expertisecentrum die landelijke congressen en scholing organiseert."

Taede Sminia, rector magnificus van de Vrije Universiteit:

"Ik ben voor, maar krijg vanuit de organisatie veel klachten over de administratieve druk. De projecten moeten daarom niet te klein zijn. Het moet gaan om hoofdpunten van beleid. Je pakt het scherper en bewuster aan. Structurele zaken horen via de lump sum, maar vernieuwende ontwikkelingen zou je op deze manier van de grond kunnen krijgen. Dan maak je wat los."

Wim Boomkamp, lid Raad van bestuur Saxion hogeschool Enschede:

"Een tweede ondersteunende geldstroom vind ik een goed idee. Mits het hele concrete projecten zijn die later worden ingebed in het reguliere beleid. Ik zie wel projecten met bijvoorbeeld POP's (Persoonlijk Ontwikkelings Plan) voor de groep studenten met een handicap die hierop in zouden kunnen spelen. Want POP's en persoonlijke leerwegen heb je niet in één dag gerealiseerd dus een extra impuls zie ik wel zitten. Bovendien is een extra impuls voor deze groep studenten mij heel veel waard."

Realisatie van activiteiten die na uitvoering van het project Werken aan Gelijke Kansen nog noodzakelijk blijken te zijn

De minister heeft handicap + studie in staat gesteld per 1 januari 2002 als servicepunt hoger onderwijs het 5-jarig project Werken aan Gelijke Kansen uit te voeren.

Hoewel het project Werken aan Gelijke Kansen pas eind 2006 afloopt en zicht op de uitkomsten van evaluatie momenteel uiteraard ontbreekt, is aan te nemen dat de redenen waarom het project Werken aan Gelijke Kansen in 2002 werd gestart, dan nog niet verdwenen zullen zijn. Het is immers evident dat een beleid gericht op Aangepast Hoger Onderwijs niet iets is wat je even neer kunt zetten. Alle relevante aspecten dienen immers ingebed te worden in staand beleid en er zijn – zoals al eerder aangegeven – nog onvervulde financiële randvoorwaarden.

Het project Werken aan Gelijke Kansen kan volgens handicap + studie pas echt worden beoordeeld als er een vervolgonderzoek komt op het Verwey-Jonker onderzoek 'Studeren met een handicap' (september 2001). Zolang er geen vervolgonderzoek plaatsvindt, kunnen de effecten van Werken aan Gelijke Kansen niet worden gemeten. handicap + studie acht het van wezenlijk belang dat de overheid een opdracht geeft voor een vervolgonderzoek 'Studeren met een handicap'. Als dit onderzoek de noodzaak aantoont, dan moet het project Werken aan Gelijke Kansen, al dan niet in aangepaste vorm, worden voortgezet.

Wim Boomkamp, lid Raad van bestuur Saxion hogeschool Enschede:

"De problematiek rond studeren met een handicap vraagt een vorm van blijvende aandacht. Het is een weerbarstige materie. Daar moet altijd iets voor gebeuren, anders drijft het weg en gebeurt er niets."

Ed D'Hondt, voorzitter VSNU:

"handicap + studie heeft een motorfunctie. Na vijf jaar moet je weten wat er is gebeurd om te zien of de motorfunctie werkt."

Frans Leijnse, voorzitter hbo-raad:

"Studeren met een handicap verdient een gericht stimuleringsbeleid met een continu karakter. Incidentele stimuleringsubsidies zijn zelfs gevaarlijk! Studeren met een handicap moet je agenderen als een 'going concern'. Een dynamisch geheel, dat zich beweegt door de tijd. Daar moet je een meer continue voorziening voor creëren. En je moet het ook blijven agenderen. Dat heeft te maken met de selectiviteit van de instellingen. De ene instelling heeft meer feeling met studenten met een handicap, terwijl de andere instelling een heel stringent selectiebeleid voert.

Er moet immers een soort norm worden ontwikkeld rondom de behandeling van studenten met een handicap ten opzichte van hun omgeving. Dit zal altijd een thema van voortdurende aandacht blijven omdat het onderwerp (de studenten met een handicap) zich in een omgeving bevinden (het onderwijs) die voortdurend verandert. Een expertisecentrum moet er zijn die de rol van katalysator vervult."

Zwarte pagina's

Verhalen van studenten

In dit hoofdstuk vertellen een paar studenten over hun slechte ervaringen met de onderwijsinstellingen. Deze verhalen zijn niet representatief voor de situatie op de onderwijsinstellingen, maar geven wel een indicatie. De namen van de studenten en de onderwijsinstellingen zijn geanonimiseerd.

Alex, 5e jaars commerciële chemie, heeft een zware vorm van dyslexie.

Eigenlijk had Alex (24) vorig jaar september al klaar kunnen zijn met de opleiding commerciële chemie. Maar de 4 hertentamens die hij nog moet maken, worden ongewild een steeds groter obstakel. Als hij een cijfer voor de begeleiding van zijn hogeschool zou moeten geven, komt hij niet verder dan een nul. Alex stroomde via het MBO in naar het 2e jaar op de hogeschool. Vanwege zijn zware dyslexie haalde hij in zijn eerste jaar niet alle studiepunten (19). Hierop kreeg hij een negatief studieadvies. Omdat er geen verplichting was om te stoppen, ging hij door.

Testcase

'Een mondeling tentamen? Daar zie ik het nut niet van in', zei de docent. Via de examencommissie werd het tentamen toch afgedwongen. "Als dit niet werkt, nemen wij geen mondelinge tentamens meer af", bepaalde de hoofdfase coördinator. Alex zakte voor het tentamen en verspeelde daarmee zijn kans op toekomstige mondelinge tentamens.

Het jaar daarop haalde Alex maar liefst 54 studiepunten. Het bewijs dat hij de studie aankon! Dit succes werd verklaard door de vele projectvormen en opdrachten.

Brief

In het 5e jaar kreeg hij thuis een brief van de school met daarin het advies om dat jaar maar te stoppen. Alex: "Maar dat wilde ik helemaal niet. Ik moest alleen nog maar 4 tentamens halen. Die ik niet mondeling af mócht leggen. Ik ben toen naar de directeur gestapt. Zij liet mij weten dat ik eerst een brief naar de examencommissie moest schrijven voordat zij in kon grijpen.

Toen ik erachter kwam dat die halsstarrige docent en hoofdfase-coördinator in de examencommissie zaten, zonk de moed me in de schoenen. Die personen vormen juist mijn probleem!"

Gezakt

Vorig jaar september kon hij de vier tentamens in twee middagen herkansen. Alex moest ze schriftelijk maken, terwijl hij nadrukkelijk om een mondelinge variant had gevraagd. Het half uur extra tentamentijd dat hij van te voren had geregeld was niet doorgegeven aan de examinator.

Hij haalde niets en raakte nog gefrustreerder. Hij ging een gesprek aan met zijn nieuwe hoofdfase-coördinator. De uitkomst daarvan was dat hij werd uitgesloten van alle herkansingen. Hij mag alleen het komende studie jaar tijdens de reguliere tentamens meedoen. Dat werd nog eens bevestigd in een brief die hij thuis kreeg.

Nieuwe poging

Omdat Alex toch vastbesloten is om zijn inspanningen te verzilveren, heeft hij contact gezocht met een andere hogeschool, waar ze begrip toonden voor zijn probleem. Er wordt een inventarisatie gemaakt van zijn gehaalde vakken, en welke hij nog zou moeten halen om een diploma te kunnen behalen. +

Linda, 4e jaars biologie, lijdt aan depressies

Zo depressief zijn dat je helemaal niets en niemand meer leuk vindt en je je gezicht een maand lang niet laat zien op de universiteit. Allemaal zaken die bij het levensverhaal van biologiestudente Linda (25) horen. Inmiddels is ze vierdejaars biologie, begon ze vorig jaar met haar master-opleiding en hoopt ze over een jaar af te studeren op het vakgebied ontwikkelingswerk en duurzame ontwikkeling.

Achterstand

Als sinds haar middelbare schoolperiode is Linda regelmatig depressief als gevolg van problemen thuis. Hoewel ze zelf steeds beter met haar depressiviteit om kan gaan - en er heel open en nuchter over praat - is het toch een terugkerend verschijnsel in haar bestaan. Als gevolg van deze problemen liep ze in totaal twee jaar achterstand op in haar studie. Via een extra jaar studiefinanciering en een vergoeding uit het afstudeerfonds knoopte ze de eindjes aan elkaar.

Bergafwaarts

Omdat Linda eigenlijk arts of actrice wilde worden onderbrak ze haar studie biologie voor een uitstapje van anderhalf jaar naar de kunstacademie. Om in ieder geval iets te doen met haar artistieke ambities. Dat jaar pakte echter anders uit. Ze werd ziek.

Linda: "Ik ging toch maar terug naar biologie. Vervolgens ging mijn relatie uit, waardoor ik ook geen kamer meer had. Ik leefde een jaar uit een weekendtas. Het ging snel bergafwaarts met mij. Slapeloze nachten had ik. Ik was erg boos en had nergens zin meer in. Op dat moment moest ik mijn bachelorstage doen.

Ik had daar uitgelegd wat er met me aan de hand was en ze zeiden daar 'Doe maar wat je kan'. Dat was voor mij een veel te losse afspraak. Ik wilde weten waar ik aan toe was. Vanuit de universiteit probeerde ik hulp te krijgen, maar dat liep op niets uit. Ik meldde me via de studiebegeleider aan voor hulp bij een studentenpsycholoog.

Hij verwees me door naar een decaan. Die wees me op de mogelijkheid van een urgentieverklaring voor woonruimte en een vergoeding uit het afstudeerfonds, maar bood niet de persoonlijke begeleiding waar ik zoveel behoefte aan had. Het duizelde me op dat moment behoorlijk. Ik had geen idee hoe ik op dat moment met mijn afgenomen energieniveau daar ook nog eens tijd voor moest vinden om dat allemaal te regelen."

Begeleiding op studieniveau

"Die hulp van die studentenpsycholoog zocht ik juist omdat ik niet opnieuw gediagnosticeerd wilde worden. Ik zocht begeleiding bij het omgaan met mijn depressie om mijn studie zo goed mogelijk vol te blijven houden. En de ellende met doorverwezen worden is dat je steeds alles opnieuw moet vertellen. Dat is juist zo moeilijk.

Als depressiviteit terug komt is het nóg weer een grotere stap dan de vorige keer om het te erkennen. Ik had geen behoefte om oud zeer op te rakelen. Ik wou gewoon een oplossing op studieniveau, daar is zo'n studentenpsycholoog voor. Ik ben een paar keer bij een studentenpsycholoog van de universiteit geweest. Maar ik kwam er alleen nog slechter vandaan."

Monitoring

Uiteindelijk besloot Linda aan te kloppen bij de coördinator van haar bachelorstages. Die zocht contact met een onderwijskundige waarvan ze toevallig wist dat die ook psychologie had gestudeerd. Dat was precies de persoon waar Linda op had gehoopt. "Ze is positief, praktisch en heel erg lief. Ze gaf me zelfvertrouwen."

Ik kwam gewoon elke keer bij haar terug om te vertellen hoe het ging, en die monitoring en feed-back was perfect. Ook gaf ze me twee boeken mee om te lezen, echt een hele goede aanpak. Het duurde allemaal wel een tijdje, maar toen was ik echt weer op de rit."

Persoonlijk

"De universiteit zou veel dingen structureler kunnen regelen. Een studiebegeleider zou gewoon alle voorzieningen of bijzonderheden van een student met de docenten moeten regelen. Dat kan makkelijk via de mail. Het is juist paradoxaal dat als je al een beperking hebt, je nóg meer moeite moet doen om alles maar te regelen. En dat terwijl je juist hulp nodig hebt."

Als ze alleen al eens naar de cijfers zouden kijken. Dan zou opvallen dat ik bijvoorbeeld een goede cijferlijst heb, maar opeens zomaar wekenlang niet op kom dagen. Met monitoring had veel leed voorkomen kunnen worden. Echt persoonlijke begeleiding is het allerbelangrijkste." +

Hannah, 1e jaars ergotherapie, heeft een hersenbeschadiging. Hierdoor heeft ze concentratie-, energie-, conditie- en geheugenproblemen.

Via de mavo, en een mbo-opleiding sociaal pedagogisch werk, besloot Hannah (28) Ergotherapie te gaan studeren. Om er vanwege haar hersenbeschadiging zeker van te zijn dat ze de studie ergotherapie aan zou kunnen, stapte ze vooraf naar een coördinator voor een gesprek. Van dit, en nóg een gesprek met een 2e opleidingscoördinator moest ze een reflectieverslag maken. Een soort toelatingstoets. Het verslag werd goedgekeurd. Hannah kon gaan studeren.

Goed begin

Het eerste jaar verliep goed. Alle theorie was voor Hannah geen probleem. De obstakels vanwege haar langzame schrijftechniek werden ondervangen door het gebruik van een laptop. Sheets van colleges mocht ze kopiëren. Hannah haalt de propedeuse. Ook een eerste stage sluit ze ruim voldoende af.

De volgende stages verlopen echter problematisch. "Ik moest na 4 weken mijn sleutel inleveren en ik kreeg te horen dat ze geen zin meer hadden om tijd in mij te steken. Nou daar krijg je een flinke klap van, kan ik je verzekeren. Het vervelende is gewoon dat ik dingen minder snel oppik. Ik heb bijvoorbeeld een week tijd nodig om een nieuw gebouw te leren kennen. Omdat mijn bewegingen niet automatisch zijn, moet ik daar ook veel energie in steken," aldus Hannah.

Bij de volgende stage ging de stagedocent van te voren mee op gesprek. Hannah: "Daar was de houding zoiets van 'we zullen het proberen', maar ik ben daar altijd als patiënt behandeld en niet als een normale student. Hoewel de stagedocent het best goed met me voor had, had hij toch te weinig invloed op het stageproces en hoe er met mij werd omgegaan. Ik kreeg daar te horen dat ik te intelligent ben voor mijn handicap, en dat ik daar niets aan kan doen. Maar kreeg wel een 3 voor mijn stage."

Geen contract

Hannah: "Een jongen in een rolstoel die hier ook studeert, ervaart hetzelfde als ik. Eerst wordt je binnengehaald en vervolgens krijg je alleen maar te horen van 'zou je dat nu wel doen'. Hij was van plan om stage te gaan lopen in het buitenland. Dat werd hem sterk afgeraden. Hij heeft het lekker wel gedaan, maar constant de nadruk op je onmogelijkheden werkt heel demotiverend. Belemmeringen zijn er om te omzeilen. Ik ben aangenomen vanwege mijn capaciteiten en niet vanwege mijn handicapje."

Toen ze vanwege haar problemen op de opleiding bij handicap + studie aanklopte werd er in overleg met dit expertisecentrum en een decaan een contract afgesloten. Daarin staan de voorwaarden die zij nodig heeft om de opleiding te kunnen volgen.

Tot grote teleurstelling van Hannah trok noch de onderwijsinstelling, noch de decaan zich iets van de gemaakte afspraken aan.

Hannah besloot met de studie ergotherapie te stoppen. "Ik ga in september 2004 beginnen met een studie psychologie op de universiteit. Via het UWV heb ik een volledige beurs gekregen. En dan te bedenken dat de decaan op de hogeschool weigerde papieren voor mij te tekenen omdat ik graag een bijdrage uit het afstudeerfonds wilde hebben." +

Esther studeert personeel en arbeid. Ze heeft een aangeboren hartafwijking waardoor ze snel moe is en kortademig.

Toen Esther toelatingsexamen deed voor een hbo-opleiding, had ze al bijna een jaar lang gesprekken gevoerd over hoe ze die opleiding met aanpassingen in het studieprogramma kon volgen. Uiteindelijk werd haar afgeraden te komen studeren. De opleiding had te weinig tijd om haar intensief te begeleiden, daar konden ze echt niet aan beginnen.

Esther kon door deze late afwijzing weer helemaal opnieuw beginnen. Pas in november kon ze starten op een andere opleiding. Esther: "Ik kreeg een aangepast studierooster. De aanwezigheidsplicht gold niet voor mij en mijn tentamens werden gespreid. Vanwege mijn beperkte energie kan ik geen 5 tentamens in één week maken. Ook worden ze alleen in de ochtend gepland. Dan ben ik op mijn best. Het vorige studiejaar ben ik maar twee keer op de opleiding geweest.

Veel thuis

Nu ga ik drie dagdelen per week naar de opleiding, maar dan kan ik thuis alleen nog maar op de bank liggen. Dan ben ik uitgeput. Als ik thuis studeer ben ik maximaal 4 uur per dag inzetbaar. Gelukkig heb ik een persoonlijk begeleider die alles voor mij regelt op de opleiding, dan hoef ik niet steeds alles uit te leggen."

Esther is in de praktijk vaak ontevreden over hoe het loopt met haar vervangende opdrachten. Omdat ze meestal thuis studeert, moet ze vaak in haar eentje dezelfde opdracht maken die andere studenten met zijn tweeën doen. Esther: "Er is altijd één docent die maar niet wil begrijpen dat dat niet eerlijk is. Als ik weer zo'n veel te grote opdracht in mijn maag krijg gesplitst krijg, ben ik vaak te moe om er tegen in te gaan. Die man weet toch hoe het met mij zit? Het is vaak te veel moeite voor docenten om een pasklare oplossing te bedenken. Het gevolg is dat ik die grote opdracht niet op tijd af heb. Eigenlijk zou mijn studiebegeleider die docenten steeds achter de broek moeten zitten, maar ik heb nu al de derde studiebegeleider in 3 jaar. Dan moet je toch ook weer alles opnieuw uitleggen. Ik denk dat docenten mij zo langzamerhand irritant beginnen te vinden, omdat ik steeds maar kom vragen om aanpassingen. Ik heb sterk het gevoel dat ik heel erg dankbaar moet zijn dat ik hier mag studeren en dat ik dat ook iedere dag moet uiten."

Stage

Esther ziet haar stage die ze over een half jaar moet gaan lopen als een grote bron van zorg. "Mijn medestudenten gaan drie maanden, 5 dagen per week ergens werken. Ik ben maar 3 dagdelen per week inzetbaar als ik op locatie moet werken. En dan moet het ook nog heel erg dichtbij zijn in verband met de reistijden. Ik vraag me af of stage-

bedrijven me wel willen. Ik neem aan dat ik het allemaal zelf moet regelen. Ik heb het een tijd geleden al bij de studiebegeleider aangekaart, maar die heeft tot nu toe niets ondernomen. Ik ga eerst eens met iemand van handicap + studie praten om te kijken hoe ik dat het beste aan kan pakken. Ik selecteer nu al bedrijven op hun ideologische instelling waarvan ik wat bereidwilligheid van hun kant verwacht. Maar ik heb nog niet recht op de man af durven vragen om een stageplek. Het liefst zou ik twee dagdelen thuis en twee dagdelen op een bedrijf gaan stagelopen. Welke richting weet ik nog niet helemaal, maar ik wil graag op het gebied van reïntegratie en loopbaanplanning aan de slag. Of beleid ontwikkelen op dat gebied. Ik wil eigenlijk mijn ervaring omzetten naar expertise bij een bedrijf. Dan kan ik mijn kwaliteiten die ik heb opgebouwd vanuit mijn handicap volledig benutten." +